

Wojna krymska i jej konsekwencje

Wojna krymska i jej konsekwencje

Geneza wojny krymskiej

W latach czterdziestych XIX wieku, na bliskim wschodzie miały miejsce dwa kryzysy, w które zaangażowane były mocarstwa europejskie. Były one preludium do wojny krymskiej. Wykazały głęboką sprzeczność interesów na obszarze wielkiego, ale i coraz słabszego Imperium Osmańskiego. Rozkład feudalizmu tureckiego i słabość polityczna Turcji były już bardzo posunięte w wieku XVIII, kiedy to powstał projekt podziału Turcji, głównie między Rosję i Austrię. W XIX wieku, po powstaniu greckim i wojnie rosyjsko-tureckiej, Turcją zainteresowały się mocarstwa europejskie, z których każde miało inne cele. Rosja dążyła do opanowania Sztambułu i cieśnin, co dałoby jej wyjście na Morze Śródziemne i ułatwiło opanowanie Półwyspu Bałkańskiego. Austria przeciwna była aspiracjom Rosji, gdyż Bałkany uważała za teren własnej ekspansji politycznej i gospodarczej. Wielka Brytania obawiała się usadowienia Rosji nad Bosforem, co mogło zagrozić brytyjskiemu szlakowi komunikacyjnemu i w ogóle związkowi z Indiami. Poza tym silny rosyjski wpływ handlowy i polityczny w Turcji mógł być niebezpieczny dla rozwijającego się coraz żywiej handlu Wielkiej Brytanii ze Wschodem. Francję natomiast interesowało zwiększenie wpływów gospodarczych na bliskim wschodzie.

Dla każdego z mocarstw europejskich istotne było utrzymanie słabej Turcji, a osiągnięcie przez któreś z nich zbyt dużego wpływu nad Bosforem spotykało się natychmiast ze wspólnym przeciwdziałaniem trzech pozostałych. W związku z taką polityką mocarstw, kryzysy lat 1832-1833 i 1839-1841, spowodowane głównie przez Mehmeda Alego (przywódca Egiptu, chcący przejąć władzę w całej Turcji, popierany przez Francję), zostały zażegnane i nie doprowadziły do bezpośredniego konfliktu między mocarstwami.

Wybuch wojny krymskiej i jej bezpośrednie przyczyny

Konflikt turecko-egipski z lat 1839-1840 ukazał ogromną słabość Turcji, toteż po wojnie każde z mocarstw, mających z nią bliższe stosunki, starało się uzależnić ją od siebie. Rosyjski handel czarnomorski przewyższał o 50% handel przechodzący przez porty bałtyckie i białomorskie, konkurował skutecznie z handlem angielskim i francuskim. Rosja będąca protektorem Mołdawii i Wołoszczyzny, kontrolowała także eksport zboża z tych krajów do Anglii. Wpływy rosyjskie rozciągnęły się na Persję i Afganistan. Wszystko to stwarzało niebezpieczeństwo dla handlu brytyjskiego. Wielka Brytania zdecydowana była nie dopuścić do panowania ekonomicznego Rosji w Turcji. Starła się paraliżować wpływy rosyjskie nad Bosforem. Zabiegała o wzmocnienie militarne Turcji, zawarła także sojusz z Francją. Car Mikołaj I sądził, że po 1849 r. nadarzyła się świetna okazja do akcji antytureckiej. Liczył na wsparcie Prus i Austrii, której Rosja pomogła w 1849 roku stłumić powstanie węgierskie. Mikołaj I uważał także, że nie dojdzie do sojuszu Wielkiej Brytanii i Francji z powodu nieufności Brytyjczyków do Napoleona III.

Pretekstem do wojny Rosji z Turcją miała być sprawa miejsc świętych w Palestynie. Opiekę nad nimi sprawowali katolicy i prawosławni mnisi, między którymi dochodziło do częstych bójek i sprzeczek. Rząd turecki stawał raz po jednej, raz po drugiej stronie, zależnie od korzyści, jakie z tego w danej chwili czerpał. W 1852 r. Napoleon III przekonał sułtana, aby nadał mu przydomek Obrońcy Chrześcijan w Imperium Osmańskim. Rolę tę tradycyjnie przypisywał sobie car rosyjski. W 1853 roku car wysłał swojego przedstawiciela do sułtana Abdu-ul-Medżida I. Rosja w formie ultimatum zażądała uregulowania sprawy miejsc świętych na korzyść Rosji. Za namową Francji i Wielkiej Brytanii sułtan wydał firmam (dekret) o prawach i przywilejach kościołów katolickiego i prawosławnego w Turcji, który nie zadowolił jednak Moskwy. 21. VI. 1853 r. car wydał rozkaz zajęcia przez wojska rosyjskie Księstw Naddunajskich: Mołdawii i Wołoszczyzny.

Kiedy zawiodły próby załagodzenia konfliktu przez Francję i Austrię, floty brytyjska i francuska wpłynęły do cieśnin czarnomorskich. Wydarzenia te były początkiem konfliktu zbrojnego między Rosją a Francją i Wielką Brytanią, nazywanego później wojną krymską.

Wojna krymska - przebieg działań wojennych

Car przekonał się, że Wielka Brytania i Francja zdołały uzgodnić swą politykę wobec Turcji. Obawa przed ekspansją rosyjską na Bliskim Wschodzie okazała się silniejsza od wzajemnych animozji. Wkrótce Mikołaj I przekonał się, że Austria też nie będzie go wspierać. Formalnie zachowała neutralność, ale na płaszczyźnie dyplomatycznej blisko współdziałała z przeciwnikami Rosji. Turcja zachęcona postawą Wielkiej Brytanii w 1853 roku wypowiedziała Rosji wojnę. W tym samym roku pod Synopą wiceadmirał floty rosyjskiej, Paweł Nachimow, pokonał flotę turecką. W 1854 r. flota brytyjska i francuska wpłynęły na Morze Czarne, a od Rosji zażądano ewakuacji wojsk z Księstw Naddunajskich. W odpowiedzi Mikołaj I wypowiedział wojnę Francji i Wielkiej Brytanii. Rząd austriacki zażądał wycofania wojsk rosyjskich z Mołdawii i Wołoszczyzny, wskazując na możliwość podjęcia akcji zbrojnej. W 1854 roku Rosja wycofała się z Księstw Naddunajskich, gdyż Austria wysłała swe wojska do Siedmiogrodu, w pobliże granic Mołdawii i Wołoszczyzny.

Kolejnym etapem wojny krymskiej było wysadzenie korpusu sprzymierzonych na Krymie we wrześniu 1854 roku. Wcześniej Rosja nie zgodziła się na opracowany przez Napoleona III plan 4 punktów, który przewidywał wspólną kontrolę mocarstw nad Turcją i Księstwami Naddunajskimi. Pod koniec 1854 roku Austria przestała być neutralna i zobowiązała się bronić Mołdawii i Wołoszczyzny przed agresją Rosyjską. W 1855 roku do wojny po stronie mocarstw zachodnich przystąpiła także Sardynia pragnąca w ten sposób wzmocnić swoją pozycję międzynarodową. Rosja była kompletnie nieprzygotowana do wojny, a dowódcy wojskowi byli nieudolni. Armii rosyjskiej brakowało amunicji, żywności i lekarstw. We wrześniu 1855 roku wojska francuskie zdobyły Sewastopol, a rosyjska flota czarnomorska została niemal całkowicie zniszczona. Rząd brytyjski chciał kontynuować wojnę, aż do zupełnej klęski Rosji, natomiast Napoleon III nie pragnął pokonania Rosji, a raczej możliwości przyszłych zmian terytorialnych w Europie. Nowy car Aleksander II w obliczu porażek militarnych skłaniał się do podpisania pokoju. W grudniu 1855 roku Austria uzgodniła z Wielką Brytanią i Francją nowy 5-punktowy plan pokojowy i przedstawiła go Rosji jako ultimatum. Był on bardziej restrykcyjny od planu 4 punktów, gdyż zakazywał Rosji i Turcji utrzymywania floty na Morzu Czarnym, nakazywał także rezygnację Moskwy z samodzielnej opieki nad prawosławnymi w Turcji. Rosja musiała odstąpić także część południowej Besarabii. Rosja przyjęła te warunki jako podstawę do zawarcia pokoju.

Kongres pokojowy w Paryżu kończący wojnę krymską

Kongres mający ustalić warunki w celu zakończenia wojny krymskiej i zawarcia pokoju odbył się w marcu 1856 roku w Paryżu. Według postanowień traktatu pokojowego Turcji zwrócono miasta Kars na Kaukazie oraz południową część Besarabii, którą przyłączono do Mołdawii. Ustalono neutralność Morza Czarnego i zamknięcie go dla okrętów wojennych oraz zakaz utrzymywania lub zakładania wojskowych arsenałów morskich na jego wybrzeżu. Poprawiła się sytuacja międzynarodowa Turcji, na kongresie traktowano ją, jako państwo równorzędne innym mocarstwom. Ustanowiono także wolność żeglugi na Dunaju. Mocarstwa zobowiązały się szanować niezawisłość i terytorialną jedność Imperium Osmańskiego. Państwa zwycięskie zobowiązały się do zwrotu Rosji Sewastopola i innych miejscowości na Krymie, okupowanych przez wojska sojusznicze. Księstwa Mołdawii i Wołoszczyzny oraz Serbię pozostawiono pod zwierzchnią władzą Wysokiej Porty, ale jako terytoria całkowicie autonomiczne, co mieli gwarantować wszyscy sygnatariusze traktatu.

Wojna krymska znacznie zmniejszyła znaczenie Rosji na Bliskim Wschodzie. Straciła ona swoje wpływy polityczne, jakie miała w basenie Morza Czarnego od XVIII wieku. Jej straty byłyby większe gdyby nie życzliwa postawa Francji, która nie chciała zbytniego wzmocnienia Wielkiej Brytanii na Bliskim Wschodzie. Wojna krymska była także pierwszym od wojen napoleońskich, wielkim konfliktem europejskich mocarstw. Definitywnie zakończył on okres trwania tzw. „Świętego Przymierza”. Wojna krymska miała wielki wpływ na politykę wszystkich mocarstw europejskich w drugiej połowie XIX wieku.